

Bibliyografya :

Doç. Dr. ÜNSAL YAVUZ, *Atatürk, İmparatorluktan Milli Devlete, Türk Tarih Kurumu Yayınları XXIV. Dizi-Sa. 10, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1990.*

“İçindekiler” ve “Giriş” dışında, metin kısmı 95, “Kronoloji”, “Bibliyografya” ve “Dizin” ile birlikte 117 sayfadan oluşan “Atatürk, İmparatorluktan Milli Devlete” adlı kitabın tanıtımının yapılmasında izlenen yöntemi birkaç cümle ile belirtiyoruz: Her bölüm ele alınarak alıntı yapılan kitapların tesbiti, cümle bozukluklarının saptanması, var olan kronoloji ve bilgi hatalarının gösterilmesinin yanısıra, bölümde anlatılmak istenen düşüncelerin ne ölçüde verilmiş olduğunun belirlenmesi anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca “Bibliyografya” kısmı ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu arada böyle oldukça geniş, kapsamlı ve “iddialı” sayılabilecek bir konunun değerlendirilmesi sırasında nasıl bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğine çalışılmıştır.

“İçindekiler” ve “Giriş” kısımlarına baktığımızda:

Özel isimlerin sonuna gelen eklerin, kimi ise ayrılmamış, kimi ise ayrılmamış; Ayrılmamış olanlara örnek, I. ve III. Bölüm başlıkları. II. ve IV. Bölüm başlıklarında ise ekler ayrılmış durumdadır. Bu durumu bölüm alt başlıklarında da görüyoruz. Örnek: “Mustafa Kemal’in çocukluğu, yetişme tarzı, eğitimi” Diğer alt başlıklarda bu durumu göremiyoruz. Örnek: “Osmanlı Devletinde fikir ayrılıkları, I. Meşrutiyetin ilanı, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Ekonomik Görünümü” başlıklarında olduğu gibi. Bir diğer örnek, IV. Bölümde yer alan alt başlıklardan birinin yazılış şeklidir, “Anadoluda görevlendirilişi”. II. Bölümde yine bir örnek, “Jön Türkler ve İttihat-Terakkinin çalışmaları” şeklinde. V. Bölümde bir başka alt başlığın yazılışında aynı yanlışlığı ve diğerlerine göre tutarsızlığı görüyoruz: “İttifak Devletlerinin yeni önerileri: Yine Sevr”. Ayrıca III. Bölümde “Osmanlı İmparatorluğunun durumu” şeklinde yazılırken, “Giriş”in ilk paragrafında, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan milli devlet nitelikli...” şeklinde yazıldığını görüyoruz. Yine girişte, birinci paragrafta “milli devlet nitelikli çağdaş...” yazım biçimi yeğlenirken dördüncü paragrafta bu kez büyük harflerle “Milli Devlet niteliklerine sahip...” şeklinde yazıldığı dikkati çekiyor. Kitabın metninde bu çeşit farklı yazım biçimlerinden çok sayıda örnekler bulmak her zaman için olanaklıdır.

I. Bölüm’e gelince:

Bu bölümün ilk yan başlığı “Batı Dünyasının genel görünümü” adını taşıyor.

Bu kısımda kıta Avrupası’nda XV. ve XVI. yüzyıllardan itibaren kendini gösteren yeni bir dünya anlayışı ve gelişmeler bir sayfa içinde çok kısa olarak verilmeye çalışılmış. Fakat bu yapılırken önemli değişim bir yönüyle, sadece ekonomik yaklaşımın bir sonucu olarak, sanayi devrimi bazında açıklanmaya çalışılmış ise de doyurucu görünmemektedir. Bunun sonucu olarak Batı’nın sömürgeci siyaseti çerçevesinde yazar, kitabının ikinci sayfasını Avrupalı devletlerin sömürge imparatorluklarının dağılma alanlarını belirtmeye ayırmış. Bu bilgilerin alındığı yeri belirtmemiş olan yazarın cümlelerini Haluk Ülman’ın kitabıyla karşılaştığımızda, çok büyük ihtimal alıntılarının buradan alınmış olduğunu görüyoruz (Haluk Ülman, Birinci Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş). Yazarın cümlelerini Ülman’ın kitabı-

nın ilgili sayfalarıyla karşılaştığımızda yukarıda işaret ettiğimiz durum bütün açıklığı ile ortaya çıkıyor. S.3'ün ilk paragrafındaki açıklama kendi içinde tutarlı bir görünüm vermektedir. Fakat aynı sayfanın son paragrafında, "Osmanlı yönetiminde XV. yüzyılın ikinci yarısını takiben başlayan bozulma..." şeklinde yer alan açıklamada bir bilgi yanlışlığı söz konusu olmalı. Çünkü, Osmanlı yönetimindeki bozulma belirtileri bütün tarihçilerin hem fikir oldukları gibi, XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın başlarında görünmeye başlamıştır. Bu durumda yazar, bozulma belirtilerini "Klasik Dönem" de başlatarak, önemli bir yanlışlığa düşmüş olmaktadır. Bu arada daha önce belirttiğimiz gibi yazar, 2 ve 3. sayfalarda özel isimlerin yazılışlarında hatalar yapmıştır. Örnek, s.1 de "Sanayii Devrimi", s.2 de "sanayi Devrimi", s.3 te "Avrupaya", "Avrupada", s.5'te "Avrupanın", ve nihayet s.3'te "Osmanlı Devleti", "Osmanlı Devleti'nin", şeklinde yazılırken daha sonraki sayfalarda, "Osmanlı devleti'nin" biçiminde yazıldığı gibi. Sırası geldikçe bu gibi çarpıcı örnekler ileride değinilecektir.

s.4'te yazar, İngiltere'den yapılan pamuklu dokuma dış alımıyla ilgili bazı yıllara ait rakamlar veriyor. Bu rakamları bir başka kitaptaki rakamlarla karşılaştığımızda (Bakınız. Orhan Kurmuş, Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi, s.55) farklı bir duruma rastlıyoruz. Yazar, kitabının 6. sayfasına Osmanlı Tarihi kitaplarında varolan bir alıntıyı, alt not vermeksizin olduğu gibi geçirmiş. Çünkü, Cevdet Paşa'ya ait olan sözleri yazarın "Maruzat" veya "Tezahir"den almadığı kitabının bibliyografya ve metin kısmından açıkça belli olmaktadır. Yine sayın Yavuz'un kitabının 6. sayfasında söz konusu ettiği borçlar ve yabancı yatırımlarla ilgili açıklamaları, Haluk Ülman'ın yukarıda anılan kitabının 65-67 inci sayfalarındaki cümlelerle aynıyet derecesinde benzerlik gösteriyor. Yine bu bölümde ve diğer bölümlerde tekrarlarla sık sık rastlanmaktadır. Örneğin, s.6'da "...1881 de Muharrem Kararnamesi ile kurulan Düyun-u Umumiye" denilirken, s.14'de yine "...1881 de yayınlanan ve Muharrem Kararnamesi diye bilinen kararname ile Düyun-u Umumiye idaresi kurulmuştur" deniliyor. Yine s.15'te aynı durum tekrarlanıyor: "...1881 Muharrem Kararnamesi ile Düyun-u Umumiye'nin kurulduğu". s.7'deki ilk cümle yeterli açıklamayı vermiyor. Çünkü, bildiği üzere Rusya'nın açık denizlere açılma ve Akdeniz'e inmek politikası yazarın belirttiği gibi tek bir neden olarak Avrupalı devletlerle yarışabilmeye bağlanamaz.

s.8'de yer alan "bilinen iç ve dış nedenlerle XVII. yüzyıl başlarında duraklama dönemine giren" cümlesini, s.3'te yer alan "Osmanlı yönetiminde XV. yüzyılın ikinci yarısını takiben başlayan bozulma..." cümlesiyle karşılaştırmak önemli bir bilgi yanlışlığı ile çelişkiyi ortaya koymuyor mu?

s.9'da son paragrafta "Ateşli bir devrimci olan ve..." başlayan cümle ile yine s.1'de "Sanayi Devrimi", s.2'de "Sanayii Devrimi'nin" kullanılmasına karşın yazar, kitabının diğer kısımlarında her nedense çoğu zaman "İnkılâp", "İnkılâpçılık", "Türk İnkılâbı'nın" şeklindeki kullanımları yeğlemiş görünüyor ise de, sadece bu kelimelerle yetinmeyip örneğin, "millet", "ulus" gibi sözcükleri de kullandığı görülüyor ki, bu durum seçilen dil konusunda tutarlılığın olmadığını gösteriyor. s.8'de başlayan Genç Osmanlılarla ilgili açıklamalarında temel kaynak olarak Ord.Prof.Dr. Enver Ziya Karal'ın Osmanlı Tarihi 8. cildini kullandığını O'nun cümleleriyle ilgili kitabın karşılaştırılmasından anlamaktayız. 10. sayfada I.Meşrutiyet'in ilânı ele alıyor, s.11 de II. Abdülhamit dönemine geçilerek İngiliz devlet adamının (Salisbury) padişaha sunduğu bir layihadan söz ediyor. Alıntı olduğu veriliş şeklinden anlaşılabilir hangi kaynaktan alındığı belirtilmemiştir. Bunun Enver Ziya Karal'ın 8. cild Osmanlı Tarihi'nin 32-33. sayfalardan kısaltılarak olduğu gibi kitaba geçirilmiş olduğunu belirtelim. Bu alıntı ile birlikte Mebuslar Meclisi'nin çalışmalarıyla ilgili alıntının kita-

bin hacmi içerisinde oldukça fazla yer tuttuğunu belirtiyor, diğer alıntılarla birlikte oransal dağılımda önemli boyutlara ulaşarak, bu konuda da yine bir tutarsızlığa tanık oluyoruz.

s.12 ve 13'e baktığımızda alıntıların kitabın yazarına ait olan s.13'ün ilk dört cümlesi dışında bütün iki sayfayı kapsadığı görülür. 13 üncü sayfanın tamamına yakın olan alıntının ise, Enver Ziya Karal'ın adı geçen kitabının s.12-13 den alınmış olduğunu kaydedelim. Bu durumda, bilimsel çalışmalarda vazgeçilmez olan değerlendirme, yorum ve sentezlerin dayanağı olarak kullanılması gerekli olan alıntıların bu örneklerde görüldüğü ve ileride çok daha çarpıcı örneklerinin görüleceği gibi, yerli yerinde kullanıldığını söylemek oldukça güç görünmektedir. Burada bir hususu da belirtmek istiyoruz. Yazar, her nedense alıntıları mali-ekonomik konulardan seçmiş. Bu yaklaşım, kitabın diğer bölümlerinde de kendini açık bir biçimde gösteriyor. İhtimal olarak tarihi olayların sebeplerini ekonomik-mali konulara bağlayan bir tarih anlayışının benimsendiğini bu durumda ileri sürmek mümkün görünüyor. Oysa, tarihsel olayların nedenlerinin iç ve dış dünyadaki çok yönlü gelişme ve değişimler olduğu, basit bir realite olarak bilinmektedir.

s.14'de "20 Aralık 1881 de yayınlanan Muharrem Kararnamesi ile..." şeklindeki ifade- sinde yazar yanılmıştır. Bu yanlışısını kitabın sonuna koymuş olduğu "Kronoloji" kısmında da sürdürmüştür. Oysa, adı geçen kararname 20 Aralık 1881 de değil 20 Kasım 1881 de yayınlanmıştır (Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi Cilt 8, s.425 ve Haluk Ülman, Birinci Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş, s.65).

s.14 de "Düyun-u Umumiye ve terk edilen gelirler şöyledir: Tuz, Tütün, İspirto tekelleri; pul, damga ve balık vergileri, Bulgaristan dan alınan haraç" deniyor. Öte yandan Karal'ın 8. ciltinde (s.428) adı geçen idarenin emrine verilen gelir kaynakları, yukarıda sayılanlardan farklıdır ve çok daha fazladır.

s.14'de "Ancak kendinden öncekiler kadar harcama yapmaktan kaçınan Sultan, bu borçları, bütçe açıkları ve dalgalı borçların kapatılması, askeri ihtiyaçlar ve demiryolu yapımı için kullandı" demektedir. Bu cümle, Karal, a.g.e., s.431 den çok az değiştirilerek alındığı ihtimalini kuvvetli şekilde gösteriyor. Söz konusu cümleler Karal'da şöyle: "Bunların bir kısmı dalgalı borçlarını tasfiyesine, diğer bir kısmı da bütçe açığının kapatılmasına, askeri ihtiyaçlara ve demiryolu yapılmasına...".

Yine 14. sayfa üzerinde duruyoruz. Son paragrafta Abdülhamit'in Bağdat demiryolu yapımını 1903 yılında yayınladığı bir ferman ile Alman şirketlerine verdiği belirtiliyor. Bu cümle ile iki hata yapılmıştır. Bunlardan biri demiryolu yapım izninin 1903 te değil 1904 te verilmiş olduğudur; diğeri de birden fazla Alman şirketlerine değil bir tek Alman şirketine (Deutsche Bank)'ın kurduğu Anadolu-Bağdat Osmanlı Demiryolları şirketine verildiğidir (Bakınız, Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, s. 160).

s.15'te maden üretiminden söz edilirken "...1882 de Gümüşlü Kurşun Balya Karaaydın, 1893 de Manganez, bakır, Kasandra, 1896 Ereğli Taşkömürü Fransız şirketlerine verilmiştir" deniliyor. Oysa, yazarın da bol bol kullandığını zannettiğimiz Karal'ın a.g.e., cilt 8, s.458 de "Balya ve Kara Aydın simli kurşun ve linyit kömürlerini işletme ayrıcalığının bir Anonim Osmanlı şirketine verildiği" kaydedilmiştir.

s.16 daki yan başlık "Mustafa Kemal'in Çocukluğu, Yetiştirme Tarzı, Eğitimi" adını taşıyor ve bir sayfayı biraz aşkın bir yer kaplıyor. Bu kısmın içeriğine bakıyor ve İslâm Ansiklopedisi'ndeki Atatürk maddesinin ilgili kısmıyla karşılaştırıyoruz. Aralarında ayniyete ya-

kın bir benzerliğin, kimi kelimelerin değiştirilerek alınmış olmasının dışında, var olduğunu gözlüyoruz. Yazarın bu kısmın sonunda Atatürk'ün Manastır İdadisi'ne giriş tarihi olarak verdiği 1895 yanlış bir tarihtir. Bu tarih 1896 olacaktır (Utkan Kocatürk, Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, s.2 ve Yusuf Hikmet Bayur, Atatürk'ün Hayatı ve Eseri, s.9).

II. Bölüm: II. Meşrutiyetin İlanını Hazırlayan Olaylar:

s.9 da Şöyle bir cümle yer almış, "Bir kısım aydınlar Meşrutiyet idaresini yeniden kurmak için gizli gizli dernekler kurmaya başladılar". Bu cümlede iyi bir anlatım biçimini göremiyoruz. Aynı cümle içinde bir kelime iki kez kullanılıyor: "kurmak için..... kurmaya başladılar".

s.21 de ilginç bir durumla karşılaşılıyor. O da her zaman yapılan bir usüldürki alın-tuların olduğu gibi veya kısaltılarak tırnak içine alınmasıdır. Oysa, sayın Yavuz, şu cümleyi tırnak içine almadan kitabına koymuş: "Bir Erkân-ı Harp Subayı'nın yabancı dil bilmesi gerektiğini söyleyen Mustafa Kemal tatilde Selanik'e gittiğinde Collège des Frères de la Sallé'in özel kurslarını takip ederek Fransızcasını ilerletmeye çalışıyor..." Aynı konu ile ilgili Ali Fuat Cebesoy'un eserinde (Sınıf Arkadaşım Atatürk, s.9) şu cümlelere rastlıyoruz: "(Mustafa Kemal) Harp Akademisi'nde iken bana daima - Bir erkân-ı harp zabiti muhakak lisan bilmelidir.. derdi. Yaz tatillerinde Manastır'dan Selanik'e ...döndüğü zamanlar Tophanedeki Collège des Frères desla Sallé'in özel kurslarına gider, Fransızcasını ilerletmeye gayret ederdi". Yazar herhalde anılan eserdeki cümleleri alıntı vermeden ve tırnak içine almadan kendi cümleleriymiş gibi kitabına geçirmiş görünüyor.

s.22'de "Mustafa Kemal Harp Akademisi'ni 11 Ocak 1905 de bitirerek", deniliyor. Bu tarih kesin olmayıp, tartışmalıdır. Çünkü olayların içinde ve Mustafa Kemal'in yanında bulunmuş olan Ali Fuat Cebesoy, a.g.e. s.70 de, "1904 yılı Aralık ayında Harp Akademisi'ni bitirdik. Kurmay yüzbaşı olarak diploma aldık. M.Kemal'in 11 Ocak 1905 te mezun olduğunu dair yazılan biyografiler doğru olmasa gerekir" demektedir. Yine Cebesoy, tutuklanma olayı ile ilgili olarak aynı eserinde (s.78) "Ben hapisanede yirmi gün kadar kaldım... Mustafa Kemal liderdi ve benden bir hafta ongün sonra serbest bırakıldı" demektedir. Yazar ise, (s.22) bu konuyla ilgili olarak "(Mustafa Kemal) birkaç ay sonra serbest bırakıldı" diye yazmıştır. Bu bilgi yukarıdaki açıklamaya göre yanlıştır. Yanlışlığı şu durum da kanıtlamaktadır. Mustafa Kemal ile Ali Fuat Cebesoy 5. Ordu'ya 5 Şubat 1905 te tayin olundular.Öte yandan yazar, Atatürk'ün 11 Ocak 1905 te Harp Akademisi'ni bitirdiğini yazıyor. Bu iki tarih arasında yirmibeş günlük zaman vardır. Yazar, bu süreyi "birkaç ay sonra serbest bırakıldı" şeklindeki ifadeyle yanlış vermekte ve bilgi hatasına düşmektedir.

Kitabın bu 22. sayfası ilginç sayfalardan biri olarak görünüyor; Bu sayfada Sayın Yavuz, "1906 Ekiminde Mustafa Beyin evinde Mustafa Kemal'in gelişi ile birlikte Vatan ve Hürriyet Cemiyeti kuruldu" demektedir. Bu bilgi olayın tarihi bakımından yanlıştır. Çünkü, kimi kitaplarda ki, onların içinde özgün çalışma niteliğinde olanlar da vardır, adı geçen cemiyetin kuruluşu Ekim 1906 olarak görünmemektedir. Cebesoy'un (a.g.e., s.91'de) kitabında "Atatürk'ün hayatına dair yazılan bazı eserlerde, bu gizli cemiyetin 1906 yılı Ekim ayında kurulduğu ileri sürülmektedir. Çünkü bu tarihte Mustafa Kemal Şam'da değildir" demek suretiyle çok açık bir ifade kullanıyor. Yine Utkan Kocatürk, a.g.e., s.4 te ve özgün bir çalışmada da (Faik Reşit Unat, Atatürk'ün II. Meşrutiyet İnkılabı'nın Hazırlanmasındaki Rolüne Ait Bir Belge, 1962, s.344) adı geçen cemiyetin kuruluşu yazarın belirttiği gibi Ekim 1906 değil, Ekim 1905 olarak gösterilmiştir.

s.23 te Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin Selanik şubesinin kuruluşu ile ilgili olarak yer alan tırnak içindeki alıntı da dahil olmak üzere verilen bilgilerin ki, bu kısım s. 24 deki kısım başlığına değin devam ediyor, olduğu gibi harfen alt not verilmeksizin Belleten, Cilt I, sayı 3-4, s.621-622 den alınmış olduğunu saptamış bulunuyoruz. Yazar, bu alıntıyı kitabına geçirirken s.23'ün son paragrafıyla (Bu paragraf, odanın içinde derin bir sessizlik olmuştu, şeklinde başlıyor) alıntı aralarındaki cümleleri de kendisine aitmiş gibi vermiş. Oysa sözkonusu bu cümleler de anılan kaynağa aittir. Öte yandan alıntı verilirken bugünkü Türkçe ile verilmiş. Fakat, çeviride zaman zaman yanlışlıklar yapılmış. Örneğin: mehip (azametli, heybetli) kelimesi etkin, azim (azm'den niyet, kesin karar) kelimesi direnç, biçare (çaresiz, zavallı) kelimesi çözümsüz olarak verilmiştir. Yazar, yine bu çeviri sırasında her ne hikmetse, kitabında adeta kullanmaktan kaçınır görüldüğü millet ve inkılap kelimelerinin yerine ulus ve devrim sözcüklerini kullanmış. Ayrıca, zaman zaman olayın içinde, tanık sıfatıyla bulunduğu gösteren cümleleri de yazarın kullandığı görülmektedir. Örneğin, şu cümleler yazarın kendisine aittir: "Odanın içinde derin bir sessizlik olmuştu...", "Mustafa Kemal yeniden söze başladı...", "Hepsi ellerini tabancanın üzerine koyarak ölünceye dek bu kutsal dava uğrunda and içteler..." gibi.

s.24 deki kısım başlığını (II. Meşrutiyetin İlanına Doğru) takibeden cümleler ki, bir paragraf tutmaktadır, İslâm Ansiklopedisi'ndeki Atatürk maddesinden aynen geçirilmiş gibi görünüyor. Kitap ve Ansiklopedideki cümleler karşılaştırıldığında bu aynen görülmektedir. Yine alt not verilmeksizin ve tırnak içine alınmaksızın Cebesoy'un anılan kitabında (s.113-114) yer alan cümleler bazı atlamalar yapılarak, kitabın 24 üncü sayfasında "27 Eylül 1907 de Vatan ve Hürriyet..." şeklinde başlayan paragraf ile s.25 in ilk paragrafına geçirilmiştir.

Yazar, kitabının s.25 ci sayfasına koyduğu cümleleri, son cümle dışında, Cebesoy'un andığımız kitabından (s.116) olduğu gibi almış görünmektedir. Çoğu zaman yapıldığı gibi, bu uzun alıntı ilk paragraf dışında yazarın ifadesiymiş gibi tırnak içinde verilmemiştir. Böyle yapıldığından, anılan sayfada yer alan Mustafa Kemal'in Misak-ı Milli esaslarını daha 1907 de tesbit ettiğine ilişkin yorum ve değerlendirmenin, kitabın yazarı sayın Yavuz'un kendisine ait olduğu sanısı ortaya çıkıyor. Oysa, bu değerlendirme Cebesoy'a aittir ve O'nun kitabında bulunmaktadır.

Yazar, s.26 da "Hürriyet mademki bizim eserimizdir o halde onun korunması da bize düşer" cümlelerini İttihatçı subayların söylediğini belirtiyor. Yazarın bu sözleri aldığı çok kuvvetle muhtemel olan Cebesoy'un kitabında ise, sözleri ittihatçı subayların değil bir tek ittihatçı subayın söylediği yazılıdır. Kitabın yazarı birkez daha belki dikkatsizliğinin sonucu olarak yanlışya düşmüştür. Yine aynı sayfanın 3 cü paragrafında Mustafa Kemal'in ordusiyaset ilişkileri hakkındaki görüşleri ile onu izleyen kısımda yer alan cümleler, kimi zaman kısaltılarak Cebesoy'un anılan kitabından alınmış. Örneğin, "ordu muhakkak ve derhal siyasetten çekilmelidir. Aksi takdirde bir kudret olmak vasfını kaybedecektir. Bu ise memleket için bir felaket olacaktır" (Cebesoy, s.135). Aynı cümleleri yazar kitabına geçirmiştir (s.26). Aynı sayfadaki diğer cümleler de yine Cebesoy'dan alınmış görünüyor (Cebesoy, s.142-145).

s.28 de "Kardeşim Salih" başlığını taşıyan ve 30. sayfanın sonuna değin süren mektup, zaman zaman bugünkü Türkçeye zaman zaman da eski Türkçe dildeki okunuşu ile olduğu gibi, bizim saptamalarımıza göre Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, s.48-49 dan alınmış görünmektedir. Bu alıntının kitabın boyutlarına göre oldukça uzun olan ve işlenen konuya pek öyle ışık tutan, can alıcı noktaları içeren bir metin olmadığı halde olduğu gibi

konulmuş olmasını anlamak zordur. Atatürk'ün askerlik mesleği ve orduya ilişkin düşüncelerini saptayan, değerlendiren bir çalışma için bu metnin üzerinde durulması olağandır ama, bu tür kitaplarda olduğu gibi yer alması plansızlığa örnek oluşturmaktadır.

III. Bölüm: I.Dünya Savaşı'nın Patlaması ve Osmanlı İmparatorluğu

Bu bölümün ilk kısımlarında Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi, mali-ekonomik alana ilişkin bir takım rakamlar verilerek devletin içinde bulunduğu durum bir yönüyle sergilenmeye çalışılırken ve Osmanlı-Alman gizli anlaşmasından dem vurulurken her nedense, bu dönemin en önemli kararlarından olan kapitülasyonların geçersizliğine ilişkin İstanbul Hükümeti'nin aldığı karara hiç değinilmiyor. Oysa bilindiği üzere bu karar İttihat ve Terakki'nin salt iktidarının sözkonusu olduğu 1914-1918 döneminde uygulanması çok zor fakat anlamı çok önemli bir hareketi olarak değerlendirilir. Bu durumu, yazarın bazı nirengi noktalarını gözden kaçırmış olmasına örnek olarak gösteriyoruz.

s.34 te anlatılanların İslâm Ansiklopedisi'nin Atatürk maddesiyle karşılaştırılmasını okuyucuya salık veriyoruz. İlgili maddede anlatılanlar kısaltılarak kitaba geçirilmiş görünüyor. Yazarın birbirini izleyen cümlelerinde zaman bakımından uyumsuzluklar sözkonusu oluyor. Örneğin, s.37 de "...Mustafa Kemal 7 Ağustos 1918 de ikinci defa Filistin de bulunan ordu komutanlığına atandı" deniyor. Arkasından "O 18 Eylül de görevinin başındadır" ifadesine yer veriliyor. Yine bu sayfada örneğini gördüğümüz gibi, kimi zaman anlatılmak istenen ile kullanılan anlatım biçimi arasında uyumsuzluklar sözkonusu oluyor. Falkenhayn'ın başarısızlıkları nedeniyle Suriye cephesinde Liman Von Sanders'in görev alması nı yazar, "cephelerde karışıklıklar olmaktadır" şeklinde değerlendiriyor.

s.40 da Yazar, "9 Kasımda İzzet Paşa kabinesinin istifa etmesi üzerine..." kaydını kullanmış. Oysa adı geçen hükümetin 14 Ekim 1918-11 Kasım 1918 tarihleri arasında görev yaptığı bilinmektedir (Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, s.17). Böylece yazarın bir kez daha kronoloji hatası yaptığı görülüyor. s.36 da yer almış olan Karlsbad daki tedaviyle ilgili cümlelerin Afet İnan'ın, Karlsbad Hatıraları, kitabından alındığı göze çarpıyor (a.g.e., s. 60-61). Yine, s. 41 deki ilk paragraftan sonraki cümleler -s. 42 nin odalarına kadar uzanıyor- bizim saptamalarımıza göre, Falih Rıfki Atay'ın Çankaya adlı eserinden alınmıştır (a.g.e., s. 159-160).

s.42 de "Anadolu'da Görevlendirilişi" başlıklı kısım s.44 ün sonuna kadar devam ediyor. Bu kısım olduğu gibi Falih Rıfki'nin Çankaya adlı eserinden alınmış, (a.g.e., s.169-171). Sadece, s.171 deki "selahiyetname" sözcüğünü sayın yazar, "yetki belgesi" şeklinde kitabına koymuş. Bunun ilginç tarafı şudur: aynı metinde bir kısım kelimeler aynen verilirken (bunlar, talimatname, münasip, teşkilatlanmalar gibi) yukarıda andığımız selahiyetname sözcüğünün anlamı verilmiş. Bu çelişkili tutumu zannederek okuyucu da anlamakta güçlük çekecektir. s.46 da kronolojik bir hata ile karşılaşıyoruz. Çünkü, yazar "...Havza'da 25 Mayıs-13 Haziran tarihleri arasında kalan Mustafa Kemal..." derken, bu kez s.48 in sonlarında, "...Mustafa Kemal 12 Haziranda Havza'dan ayrılarak" şeklinde bir ifade kullanıyor. Oysa, Atatürk'ün Nutuk'unda "25 Mayıstan 12 Haziran'a kadar Havza'da kaldım" demektedir. Yazarın anlatım biçiminin bir özelliği de daha önce işaret edildiği üzere tekrarlara yer vermesidir. Örneğin, s.51 de "Ya ölüm, ya başarı ve zafer...", s.52 de "Ya istiklal, ya ölüm".

s.52 de Mustafa Kemal ile ilgili olarak, "ve İstanbul'un kararını beklemeden ordudan istifa etti" denmektedir. Bu bilgi yanlıştır. Çünkü, Mustafa Kemal, görevinden alındığını

öğrendikten hemen sonra Harbiye Nezareti'ne çektiği bir telgarfla hem görevinden hem de askerlikten ayrıldığını bildirmiştir (Sina Akşın, a.g.e., s.469; Zabıt Ceridesi, Cilt I, s.15 ve Nutuk, Cilt I, s.47).

s.49 da yan başlık "Amasya'da ve Bildirge" şeklinde. Hemen sonra bu belgenin metni verilirken bu kez "Genelge" olarak yazılıyor. Ardından metin olduğu gibi veriliyor. Halbuki bunun yerine önemli noktalar vurgulanarak daha çok değerlendirilme yönlerine ağırlık verilmiş olsaydı, kanımızca, kitapta anlatılmak ve verilmek istenen mesajlara daha uygun düşerdi. s.55 te "...Mustafa Kemal ve arkadaşlarını fermanlarla asi ilan edip tutuklama kararları çıkartan, suikastler tertip ederek Anadolu'daki Ulusal Hareketi boğmaya çalışan İstanbul Hükümeti" denilirken aynı husus bir kez daha s.57 deki şu cümlelerle âdeta tekrar ediliyor: "1919 Mayısından itibaren fetvalar çıkararak (Burada kronolojik hata yapılmıştır. Çünkü, bilindiği üzere fetvalar Mayıs değil Nisanda çıkarılmıştır) Mustafa Kemal ve arkadaşlarını asi ilan ettirerek çeşitli tertiplerde bulunan İstanbul Hükümeti".

s.57'de Beşinci Bölüm "Mustafa Kemal'in Anadolu'nun ve Ülkenin Kaderini Eline Alması ve Kurtuluş Savaşı" başlığını taşıyor. Bölüm başlığının düzenlenişinde ilk bakışta bir yanlışlığın olduğu hemen farkediliyor. O'da "Anadolu'nun ve Ülkenin Kaderini" şeklindeki diziliş biçimidir. Buradaki "Ülke" sözcüğü ile sayın yazar neyi kastediyor? Eğer Anadolu ise o zaten yazılmış durumda. "Ülke", Türkiye karşılığı olarak kullanılmışsa o zaman "Anadolu" sözcüğünün kullanımının anlamını çözemeyiz. Bu durumda bölüm başlığının düzenlenerek yeniden yazılması gerekir. Bölüm başlığının hemen ardından yan başlık olarak "İstanbul Anadolu'ya boyun eğiyor: Amasya Görüşmeleri" yer almış. Fakat şu nokta hemen dikkat çekiyor; Bu yan başlığın altındaki ilk paragrafta anlatılanların (Mustafa Kemal ve Harbord görüşmesi) yan başlıkla hiçbir ilgi ve alakası yok. Bu her iki durum dikkatsizlik ve düzensizlik örneği olarak değerlendirilemez mi?

s.57'de anlatılan Amasya Görüşmeleriyle ilgili bilgilerin İslâm Ansiklopedisi'nin Atatürk maddesiyle karşılaştırılmasını biz, naçizane olarak okuyucuya salık veriyoruz.

s.61-63 arasında İstanbul Hükümeti'nin yayınlattığı fetvaya değiniliyor. s.67 de bu kez Ankara Müftüsünün karşı fetvası yer alıyor. Her iki fetvanın yaşayan Türkçe ile uzun uzun metinlerinin verilmiş olmasını, biz bu kitabın başlığı, yazılış amacı ve vermeye çalıştığı mesajlar ile hiçbir şekilde ilgili görmüyoruz. Bu metinlerin kitabın içinde sayfalarca yer alması, düzensiz bir oransal dağılım örneği oluşturmuştur.

s.66 nın ilk cümleleri İsmet İnönü ile ilgili olarak Atatürk tarafından söylenen sözlerdir. Bu cümleler, "Mustafa Kemal: İsmet Beyin bütün görevlerinde gösterdiği..." şeklinde başlıyor ve devam ediyor. İslâm Ansiklopedisi'nin Atatürk maddesinde aynen bulunmaktadır. Yalnız kitabın yazarı sayın Yavuz'un, ilgili ansiklopedide yer aldığı halde kitabına koymamış olduğu iki sözcüğü belirtiyoruz; Bunlar, devrim ve devrimin sözcükleridir. Bu sözcüklerin alıntıda yer almamasını anlamak güçtür.

s. 72 de sayın Yavuz, kronolojik bir yanlışlığı düşmüş görünüyor. Çünkü, yazar Bekir Sami Bey'in Fransız ve İtalyanlarla imzaladığı sözleşmelerin II. İnönü savaşının devam ettiği sıralarda yapıldığını söylemektedir. Oysa herkesce bilindiği ve ders kitapları olarak yazılan bütün devrim tarihi kitaplarında yer aldığı üzere adı geçen sözleşmeler Londra'da 11-12 Mart tarihleri arasında imzalanmıştır. II. İnönü Savaşı ise Mart sonlarıyla Nisan başlarında cereyan etmiştir.

s.74 de son paragrafın ilk cümlesiyle neyin anlatılmak istendiği anlaşılmiyor; çünkü cümlelerin kuruluş biçimi düzenli olmadığından, anlam bozukluğu ortaya çıkıyor. Cümle şöyle: "Liderlik meselesi, ordunun erzak ihtiyacının sağlanması ve onu takiben, son savaşların moral bozukluğu içinde kaçma ve dağılmayı önlemek, ayaklanmalara fırsat vermemek üzere İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasına hız veriliyordu".

s.77 de "1922 yılı başında bir muhalif grup faaliyet göstermeye başladı. Bu, İkinci Grup diye anılır" denmektedir. Oysa, II. Grup'un kuruluş tarihi kesin değildir; Bu grubun kuruluşuyla ilgili olarak kurucuları tarafından 1921 Temmuzundan 1922 ortalarına kadar uzanan bir süre içerisinde çeşitli tarihler gösterilmektedir (İhsan Güneş, Birinci TBMM nin düşünsel yapısı 1920-1921, s. 143-144).

s.77 de yazar, meclisteki siyasal grupları sayarken Müdafaa-i Hukuk Zümresi'nden de söz ediyor. Oysa, konuyla ilgili yapılmış olan bir doktora tezinde (bu tez basılmıştır) böyle bir gruba rastlanılmıyor. Aksine, Müdafaa-i Hukuk Grupları sözkonusu edilirken I ve II. Grup olarak adlandırıldıkları belirtiliyor. Bu durumda sayın yazarın Müdafaa-i Hukuk Zümresi'yle neyi kast ettiği anlaşılmıyor.

s.79 da ilk bakışta insanın gözüne iki yanlışlık çarpıyor. Bunlardan birisi Atatürk'e ait sözlerin yanlış olarak verilmesidir. Yani bir alıntı hatası söz konusudur. Atatürk'ün sözleri kitapta şöyle veriliyor: "Verdiğiniz kararlar ordu iki gün başsız kaldı. Fakat düşman karşısında ordu hiç başsız bırakılır mı? Bırakmadım, bırakmıyorum, bırakmıyacağım...". Oysa aynı sözler Nutuk'ta (Cilt II, s.662) şöyle verilmiş: "Düşman karşısında bulunan ordumuz, başsız bırakılmazdı. Binaenaleyh bırakmadım, bırakmam ve bırakmıyacağım". Bu konuşma meclis gizli oturumunda ise, şöyle saptanmış: "Ordu kumandasız mı kalacak, ne olacak? Binaenaleyh bırakmam ve bırakmıyacağım" (Gizli Gelse Zabıtları, Cilt III, s.341). Görüldüğü üzere yazarın verdiği alıntı, iki özgün kaynaktan farklılık gösteriyor.

Aynı sayfadaki ikinci yanlışlığa gelince; Bu bir bilgi yanlışlığı ile ilgili. Sayın Yavuz, "26 Ağustos 1922 de başlayan saldırı mevzilerdeki Yunan direnişinin kırılması ile 30 Ağustos ta son buldu..." demektedir. Büyük Taarruz adıyla yakın tarihimize geçen bu geniş cephe hareketi, bilindiği üzere 30 Ağustos ta bir meydan muharebesine dönüşerek düşman kuvvetlerinin büyük ölçüde imhasını sağladı. Yani yazarın belirttiği gibi "saldırının son bulması" gibi bir durum söz konusu değil.

s.81 de turnak içinde verilen ve Harington imzalı yazı ile mektuba ekli bildiri örneği olduğu gibi (Atatürk, Söylev-Nutuk) II, TDK yayınları Ankara 1978 s.506 dan geçirilmiştir.

s.83 te "O, Mecliste yine muhalefetin oyunları karşısındadır. Ve yine yalnızdır". "Nankörlük örneği üç milletvekili 2 Aralık 1922 de meclise kanun teklifini verdiler". "Hedef yine O, idi. Üzgünce cevaplar".

Yukarıdaki cümleler okunduğunda, insan doğal olarak âdeta bir tarihi tiyatro eserini veya dramatik bir oyunla ilgili senaryo okuyor hissine kapılıyor. Kitapta zaman zaman kullanılmış olan bu tarz anlatım biçiminin, hislendirici ve akıcı bir üslup örneği oluşturması nedeniyle insanı sıkılmadan kitabı okumaya ittiğini de belirtmek gerekir. Yine s.83 de "Ne yazık ki ..." şeklinde başlayan, yarım sayfalık bir yer tutan alıntı, TDK yayınlarından, Söylev, Cilt II, s.529'dan olduğu gibi harfen alınarak konulmuştur.

Yine s.83 te bu kez önemli ve çarpıcı bir yanlışlığa tanık oluyoruz. İlgili sayfanın son cümlesi olarak, "...ve dokuz simgeli yeni siyasal partinin ilk seçim bildirgesi benimsemiştir" yer alıyor. Bunun özgün adı "dokuz umde" dir. Yani dokuz "simge" değil. Bugünkü ifade-

siyle prensin, ilke şeklindedir. İlke veya prensip olarak anılan umde kelimesinin her ne ise yazar tarafından hiçbir anlam benzerliği ve yakınlığı olmamasına karşın "simge" olarak karşılanmasını anlayamadık. Kitabın yazarı aynı sayfada kronolojik bir hataya daha düşmüş. Çünkü, sözkonusu edilen siyasal partinin seçim bildirgesi, yazarın işaret ettiği gibi 9 Eylül 1923 ü takiben değil, aksine bu tarihten önce 8 Nisan 1923 te yayınlanmıştır.

s.86 da laiklikle ilgili olarak sayın yazar, Atatürk'ün çok önemli olan ve bu nedenle çok eserde yer almış olan bir konuşmasını büyük harflerle kitabına koymuş: "Türkiye Cumhuriyeti şeyhler dervişler..." şeklinde başlıyor. Biz, bu alıntıyı Söylev ve Demeçler, Cilt II, s.215 deki metin ile karşılaştığımızda yazar tarafından bir cümlenin (bu cümle:, medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir) atlandığını ve kitaba konulmamış olduğunu görüyoruz. Alıntı verilirken bugünkü dil ile verilmeye çalışılmış, fakat sözkonusu cümlenin çıkarılışına ilişkin hiçbir işaret konulmamış. Bu arada "tekkelerini" kelimesini "tekkeleri" şeklinde almış.

s.86-87 de Atatürk'ün siyasi partilerle ilgili görüşleri belirtilirken son derece önemli mesajlar içeren konusu bakımından da bu kitapta yer almasının yerinde ve olumlu olacağı kaçınılmaz olan O'nun Fethi Okyar'a gönderdiği ve sayın Yavuz'un özenle üzerinde durmaya çalıştığı laik düşünceyle de sıkı sıkıya bağlantılı bulunan, temel olarak siyasi partilerin "laiklik" ilkesi üzerinde anlaşması gerektiğini vurgulayan mektubundan söz edilmeliydi. s.87 de bir yan başlık var: "Dilde Öze Dönüş: Dil İnkılâbı". Bu yan başlığın yazımında kullanılan sözcükler dikkate alındığında "İnkılâbı" yerine "Devrimi" sözcüğü konulursa yazım biçimine daha uygun düşmezmiydi? Öz Türkçe'yi anlatım dili olarak yeğleyen yazar, her nedense bu örnekte olduğu gibi kimi yerde bazı sözcükleri kullanmaktan vazgeçemez görünmektedir. Yine bu yan başlıktan sonra anlatılanlara bakıyoruz: İlk paragrafta Anayasa değişikliği, onun ardından Mustafa Kemal'in Sarayburnu konuşması alıntı olarak veriliyor. s.88 de millet mekteplerine ve harf değişikliği konularına değiniliyor. Bütün bunlar yan başlıkla yani dil değişikliği ile ilgili. Fakat hemen sonra gelen paragrafta anlatılanların bu yan başlıkla hiçbir ilgi ve alakası yok. Çünkü, meclisteki muhalefet partileriyle ve bu arada Serbest Cumhuriyet Fırkası'yla ilgili cümleler yer almış. Yine sözkonusu edilmiş olan Kubilay olayının adı geçen yan başlıkla ne tür bir ilgisi olabilir? Bunlar herhalde konu düzensizliği ile ilgili görülebilir.

s.88 de yer alan "Kadının çağdaştırılması"yla ilgili kısımda yazara ait cümleler çok sınırlıdır. Bunlar yurttaşlık yasası ve yerel siyasal haklarla ilgilidir. Diğer cümleler tamamen alıntı olup, Atatürk'e aittir. Bu durumda yazar, kadının çağdaştırılması konusuna, sadece, siyasal hakların tanınmasıyla hukuksal bazı düzenlemeler olarak bakıyor olmalı. Biz bu durumda Atatürk'ün Türk kadınının çağdaştırılması konusunda, başta eğitim-öğretim ve kültürel-sosyal yaşam esas alınarak siyasal-hukuksal alanlarda dahil olmak üzere bir bütünü gözetken, kucaklayan bir yaklaşımı benimsemiş olduğunu anımsatıyoruz.

s.90 da 1929 dünya ekonomi bunalımının etkisinin Türkiye'de yeni bir ekonomik modeli gerektirdiği belirtilerek, Devletçilik politikasına bu nedenle geçildiği ileri sürülüyor. Bindiği üzere devletçilik politikasına geçiş nedeni sadece dünya ekonomik buhranı değildir. Bu dış nedenin yanında içten gelen bir çok neden daha vardır (sermaye azlığı, teknolojik ve teknik eleman azlığı, 1923-1929 arası uygulamalarının istenileni vermemesi, ham madde fiyatlarındaki düşmenin yarattığı döviz girdisindeki azalmalar, Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan gümrük konusundaki bağlayıcı hususlar gibi.).

s.91 de "Yeni Türkiye Devleti'nin Temel İlkeleri" yan başlığını takiben altı ilkenin herbiri birkaç cümleyle âdeta geçirilmiş gibidir. Bunlardan söz edilirken de kimi zaman o ilkenin önemli bir özelliğine değinilmemiş. Örneğin, Halkçılık ilkesinin sadece siyasal yönüne değiniliyor, onun iktisadi-sosyal yönüne ilişilmiyor. Ayrıca bu ilkenin siyasal yönü de eksik veriliyor. Egemenlik anlayışıyla olan ilişkisine değinilmiyor. Öte yandan sayın Yavuz'un Laiklik ve İnkılâpçılık dışındaki ilkelerle ilgili olarak Atatürk'ün sözlerinden oluşan alıntılara hiç yer vermemiş olması dikkati çekmektedir. Bu durumda sayın Yavuz'un kendine göre önemli sayıp saymamak gibi bir yaklaşımın sonucu olarak böyle bir ayrımı yapmış olacağı ihtimal de olsa insanın aklına geliyor. Bu konuyla ilgili dikkati çeken başka bir nokta da şudur; Yazar her nedense Laiklik ve İnkılâpçılık ilkeleriyle ilgili hiçbir açıklama yapmıyor, kendine ait cümlelere yer vermiyor, sadece Atatürk'e ait sözleri koyuyor.

s.92 de "Kurtuluş Savaşı.... milliyetçi bir Türk devleti kurmak için yapılmıştır" deniyor. Düşünülen husus iyi bir biçimde anlatılamamış görünüyor. Her halde yazar, Kurtuluş Savaşı'nın milli bir devlet kurulması için yapılmış olduğunu anlatmak istiyor.

s.93 de İnkılâpçılığın tanımı verilmeksizin doğrudan doğruya sadece Atatürk'ün sözlerine dayanılarak İnkılâpçılığın nasıl korunacağı üzerinde duruluyor. Hiçbir yan başlık konulmadan âdeta daldan dala geçilerek Atatürk'ün soyadı kanunu alışı, mutlu olmasının nedeni, çağdaş Türk devleti kurma amacı sıralanıyor ve dış politika konusuna geçiliyor. Bunların birbiriyle ve İnkılâpçılık yanbaşlığı ile ilgisini kurmak mümkün değildir.

Kitabın metin kısmının Atatürk'ün gerçekten güzel ve anlamlı sonuç sayılabilecek bir sözle bitirilmiş olması yerinde düşünülmüş yaklaşımın iyi bir örneğini oluşturuyor.

Kitabın "Bibliyografya" kısmına gelince: Kitap ve makalelerin yazar soyadına göre düzenlendiğini görüyoruz. Fakat bu yapılırken de bazı yanlışlıklar ortaya çıkmış. Örnek vermek gerekirse, "Trakya'da Milli Mücadele", adlı eser, M.Şükrü Bleda tarafından yazılmış görünüyor. Bilindiği üzere bu kitabın yazarı Tevfik Bıyıklıoğlu'dur. Yine bir başka yanlışlığı "Tanzimattan Evvel Garplılaşma Hareketleri (1789-1839) ve "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" adlı eserlerin yazarı olarak bir yabancı bilim adamı gösterilmiş: Lawrence Evans. Oysa bu iki eserde Ord.Prof.Enver Ziya Karal'ındır.

Bunlardan ayrı olarak başka yanlışlar da binliyografyada sözkonusudur. Kâzım Özalp'in "Milli Mücadele" adlı eserinin 1919-1942 arasını kapsadığı belirtiliyor ki, bu yanlıştır. Çünkü 1919-1922 arası yılları kapsamaktadır. Selahattin Tansel'in "Mondrostan Mudanyaya Kadar" adlı eseri yazarın gösterdiği gibi 5 cilt değil 4 cilttir. Yazar, konuyla ilgili görünmeyen birtakım kitapları ki bunların arasında fakültelerde ders kitabı olarak okutulmak için yazıldığı yazarlarınca belirtilen kitaplar da bulunmaktadır, bunları bibliyografya kısmına koymuştur. Kimi öğretim üyelerinin bazı yayınlarının ard arda sıralanmasına özen gösterilirken, kimi öğretim üyelerinin konuyla ilgili olmayan makalesine yer verilmiş olduğu gözden kaçmıyor. Bu arada kimi öğretim üyelerinin de kitabın konusuyla doğrudan ilgili olan yayınlarının bibliyografyada yer almadığı dikkati çekmektedir. Örneğin, Prof.Dr. Nejat Kaymaz'a ait olan; "Mustafa Kemal'i Anadolu'ya Götüren Nedenler" ile "Kurtuluş Savaşı'nın Konumu ve Niteliği" adlı araştırmaların bulunmaması gibi.

Bibliyografya'da yer alan bu tür yanlışlık ve eksikliklerin yazarın dikkatsizliğinden mi yoksa, bir kısmının bilinçli olarak yapılmış olabileceğinden mi kaynaklandığını söyleyebilmek güçtür amma, okuyucuda ister istemez bir takım soru işaretleri uyandırması, sanırız ihtimal de olsa ortaya çıkabilecektir.

Son derece dikkat ve akademik titizlik isteyen böyle iddialı bir konuda kalem oynatmanın ne denli güç olduğunu, biz bilmekteyiz. İmparatorluktan milli devlete geçiş “olgusunu” iç ve dış gelişmenin yaşandığı karmaşık bir tarih kesiti içerisinde, amaç ve niteliklerini kavrayarak saptayabilmek, kanımızca yoğun bir bilgi birikimi ile çeşitli disiplinlerde çok yönlü okumayı, araştırmayı gerektirmektedir. Kitapta görülebildiği kadarıyla yıkılmakta olan bir imparatorluktan ulusal bir devletin çıkarılması, Batı’nın sanayi devrimi ekseni gözönünde tutularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken daha önce işaret ettiğimiz birtakım belgelerin metinlerinin uzun uzadıya yer kaplamasının yerine, ulusal devletin kuruluşu ve niteliğine ilişkin tabii ki yine kitabın yazılış amacı ve hacmi içerisinde onların değerlendirilmesi ve yorumlanmasına ağırlık verilseydi, çalışma daha tutarlı olur ve amaca biraz daha yaklaşırdı. Böylece alıntuların gereksiz ve anlamsız olarak kitabın adeta yarısından çok fazlasını kaplamış olmasının önüne geçilebilirdi.

Alıntularını hangi kaynaklardan alındığı, kimi cümle bozuklukları, kronolojik yanlışlıklar, bilgi yanlışlıkları, Atatürk ilkelerinin ele alınış biçimi ve işlenişleri ile bibliyografya kısmı için işaret edilen hususlar dikkate alınırsa bunların kitabın ileriki baskıları için olumlu katkı sağlayacağını zannediyoruz.

YARD.DOÇ.DR.İZZET ÖZTOPRAK

